

ÜLKEMİZ ANKARA KEÇİSİ YETİŐTİRİCİLİĐİNİN DURUMU VE TİFTİK ÜRETİM SORUNLARI

Mehmet ÖRKİZ (*)

GİRİŐ

Ankara keçilerimizin esas ürünü tiftiktir. Bu yetiştirme Orta Anadolu köylümüzün istihdam ve geçim kaynağıdır. Tiftik üretiminin tarım ürünleri üretimine nazaran fazla girdisi ve önemli bir riski yoktur. 1985 yılı tarım üretim kolları içinde, tiftik üretimi en karlısı ve en tasasız olarak görölmektedir. Bu yetiştirme, ne gübre, ne akaryakıt ve ne de makina, alet ve edevat zamlarından bariz bir şekilde etkilenmemiőtir. Geniő çapta kredi ile desteklenmediğinden kredi ödemesi de hemen hiç yoktur. Elde ettiği tiftiğini peőin olarak satıp nakite çevirme imkân olduğu gibi, bir süre bekletmek sureti ile enflasyonun etkisi ile meydana gelebilecek fiat artıőlarından istifade etme olanağına da sahiptir.

Tarım kesimi içerisinde bu kadar avantajlı bir üretim kolu olmasına rağmen, tabir caizse, Ankara keçisi yetiőtiriciliĐimiz yurtsuz ve sahihsizdir. AőaĐıda izah edeceğimiz nedenlerle, keçi mevcudunda ve tiftik üretiminde yıldan yıla azalma gözlenmektedir. Bu azalmaya karşın, bugüne kadar gerekli önlemler alınamadığı için, fert başına tiftik veriminde bir artış sağlanamadığı gibi tiftik kalitesinde de bozulmalar olmuştur.

I- Ankara Keçisi Varlığımız ve Tiftik Üretimi

Ankara keçilerimizin yoğun olarak yetiőtirildiĐi bölgeler Orta Anadolu ile Güney DoĐu Anadolu'da Siirt ve Mardin çevreleridir. Ankara keçisi varlığımızın % 7 - 8 kadarı bu son bölgede bulunmaktadır. Buradaki tiftik keçiler siyah, kahverengi ve kurőuni renktedir. Orta Anadolu tiftiği beyazdır. Bu kolayca boyanabildiğinden renklilere tercih edilmektedir. Son yıllara kadar renkli tiftikler alıcı bulunamadığından, üretim bölgesinde

(*) Dr. Vet. Hekim, Lalahan Zootečni Araőtırma Enstitüsü Uzmanı.

battaniye, çorap, heybe gibi el dokumalarında kullanılmış olmasına ve halen kullanılmasına rağmen 2 - 3 yıldır İngiltere'ye ihraç edildiği, burada natürel kumaş imalinde kullanıldığı ihracatçı firmalar tarafından bildirilmektedir.

Yıllara göre Ankara keçisi varlığımız
ve Tiftik üretimimiz

Yıllar	Miktar (Baş)	Üretim (Ton)
1970	4 443 000	8 790
1975	3 547 000	5 590
1980	3 668 000	5 875
1981	3 856 000	6 085
1982	3 558 000	5 620
1983	3 117 000	4 580

Kaynak: DIE. 1983 Tarım İstatistikleri Özeti

Devlet istatistik Enstitüsü'nün 1984 Kasım -Aralık aylarında yapmış olduğu hayvan sayımında tüm Ankara keçilerimizin mevcudunun 1 974 118 baş olduğu, 1983 cari rakamlarına göre, % 36 civarında azalmanın olduğu adı geçen kurumun ilgili Daire Müdürlüğüne bildirilmiştir.

Bizim, 1984 yılı Temmuz ayı itibari ile, Ankara keçisi bulunan tüm İl Veteriner Müdürlüklerinden, ilçeler bazında aldığımız rakamlara göre; Ankara keçisi mevcudumuzun 2 633 868 baş olduğu anlaşılmıştır. İllere göre sürülerdeki seyis nispeti % 0.97 -% 31.72 arasında değişmekte olup ortalama % 16.34, Teke nispeti ise: % 0.51 -% 4.92 arasında değişmekte olup ortalama % 2.71 olarak tespit edilmiştir.

Ellili yılların sonlarında 9 milyon baş civarında olan Ankara keçisi mevcudumuz, yukarıda görüldüğü gibi, yıldan yıla azalmıştır. 1979 - 1980 yıllarında tiftik fiatlarındaki artış 1981 yılı keçi sayısını olumlu yönde etkilemiş ise de daha sonraki yıllar sayısal azalma devam etmiştir. Buna bağlı olarak tiftik üretimi de yıldan yıla düşmüştür. Artan tiftik fiatları bu azalmayı durduramamıştır.

II- Yetiştirme

A- Sürü Büyüklüğü ve Sürü Kompozisyonu

Yetiştirmelerimizde Ankara keçisi sürüleri 8 - 10 baş ile 150 - 200 baştan oluşmaktadır. 200 - 3000 baş arasında keçisi bulunan işletme sayısı çok azdır. Ülkemiz genelinde çoğunluğu 30 - 50 baş arasında Ankara keçisi bulunan yetiştirmeler teşkil etmektedir.

Sürü kompozisyonu genel olarak koyun sürülerine benzemekle beraber, keçi sürülerinde erkek veya seysis denen gastre edilmiş tekeler bulunmaktadır. Halk yetiştirmelerindeki sürülerde yaş ve cinsiyete bakılmaksızın keçi, teke, seysis, çebiç ve oğlaklar karışıktır. Sürüde birkaç baş koyun ve kıl keçi tekesi bulunmaktadır.

B- Damızlık Durumu

Ankara keçisi yetiştirmelerinin sorunlarından biri üstün vasıflı teke teminidir. Mevcut 3 Kamu Kuruluşundan yetiştiricilere yılda 400 - 500 baş teke intikal ettirelebilmektedir. Bugün ülkemizde bir milyon baş civarında tekealtı Ankara keçisi olduğu tahmin edilmektedir. Bu miktar için gerekli teke (25 başa 1 teke) 40 bin baştır. Kullanılmakta olan tekelerin tiftik verim ve kaliteleri çoğunlukla düşüktür. Yetiştiriciler daha fazla tiftik elde etmek için iyi tiftiği olan erkek çebiçleri gastre etmektedir. Yetiştirmelerdeki tekelelerin yeterli ve iyi durumda olduklarını kabul etsek dahi, bunların her sene % 20 sinin yenileneceği dikkate alındığında, her yıl 8 000 baş tekeye ihtiyaç vardır.

C- Bakım ve Besleme

Yetiştirmelerde besleme yetersiz ve tamamen mer'aya dayalıdır. Kış aylarında yeterli besleme uygulayan yetiştirici sayısı çok azdır. Gerek sürü sahipleri gerekse çobanların çoğu keçilerin bakım ve besleme ve yönetimini bilmemektedirler. Bu sebepten yılda, bölgelere göre % 20 - 30 arasında değişen oğlak telafatı görülmektedir.

Bakım ve beslemede en önemli problem mer'a konusudur. Mer'alar sürülerek azalmış, kalanında çoğu ağaçlandırma ve orman sahası olarak çevrilmiştir. Buralara da keçiler sokulmadığından tiftik keçilerimiz çoğu bölgelerimizde mekânsız ve sahipsiz kalmıştır. Keçi miktarındaki azalma ve dolayısıyla tiftik üretimindeki düşmenin sebeplerinden biride budur. Ankara keçisinin ıslahı düşünülürken öncelikle mevcudun korunması ve artırılması düşünülmelidir.

D- Ağıllar ve Kırkım

Keçi ağılları hijyenik olmayıp çoğu karanlık, havasız ve çok rutubetlidir. Ağıllarda kapasitenin çok üstünde keçi bulundurulmaktadır. Bu nedenle kırkım mevsiminden önce tiftik atımına hemen bütün bölgelerde rastlanmaktadır. Bu şekilde ülke genelinde meydana gelen tiftik zayıyatı 100 - 150 ton olarak tahmin edilmektedir.

Ülkemizde Ankara keçilerinin kırkımı yılda bir kere yapılmakta olup, genellikle Nisan Mayıs aylarında yapılmaktadır. Çok kere kırkım çobanlar tarafından yapılmaktadır. Çobanlar, sürü idaresini bilmedikleri gibi kırkımda bilmemektedirler. Bölgelere göre, kırkım hatalarından fert başına 60 - 90 gram arasında tiftik zayıyatı olmaktadır.

Ayrıca, tiftiklerin bilinçsiz bir şekilde çuvallanması, istiflenmesi ve depolanmasından tiftik kalitesinde bozulmalar görülmektedir.

E- Tiftik Kalitesi

Ana vatani Orta Anadolu olan Ankara keçilerimizden üretilen tiftiklerimizin kalitesinde son yıllarda bir düşüş gözlenmektedir. Bu durum bakım ve beslenme noksanlığı ve hatalardan olduğu kadar, tiftik fiyatlarındaki dalgalanmalar sonucu, yetiştiricilerimizin bu hayvanların et ve süt verimlerini arttırmak amacıyla kıl keçilerle yapmış oldukları melezlemelerden kaynaklanmaktadır. Böylece arzu edilmeyen kempli ve medullalı elyaf nisbeti bölgelere göre % 2 - 3 oranında artmıştır. Bilhassa besleme ile ilgili olarak elyaf uzunluğunda ve kesafette bir miktar azalma olmuştur.

Buna rağmen, Dünya tiftik üretiminde ekonomik önem taşıyan ABD ve G. Afrika tiftiklerine nazaran, tiftiklerimiz incelik, parlaklık ve yumuşaklık gibi özellikler bakımından daha iyi durumdadır.

III- Üretim ve Pazarlama

1830'lu yıllarda G. Afrika'ya 1850 ve müteakip yıllarda Amerika'ya çeşitli yollarla Orta Anadoludan götürülen Ankara keçileri, buralarda kendi yerli keçileri ile yapılan melezleme çalışmaları sonucu Ankara keçisi yetiştiriciliğini geliştirmişlerdir. Böylece bu ülkeler Dünya tiftik üretiminde ve piyasasında ülkemize rakip olmuşlardır. Ayrıca Avusturya, Rusya, Pakistan ve Arjantin'de de Ankara keçisi yetiştiriciliği üzerinde yoğun çalışmalar yapıldığı bildirilmektedir.

A. B. D. ve G. Afrika'da Ankara keçilerinden fert başına alınan tiftik verimi ortalama 3 kg. civarında olmasına karşın ülkemizde ortalama 1.8 kg. dır. Tabloda da görüldüğü gibi keçi mevcudundaki azalmaya paralel olarak tiftik üretiminde de yıldan yıla azalma olmuştur. 1985 ürününün 3500 ton civarında olacağı tahmin edilmektedir.

Dünya tiftik üretiminin son 5 yıllık durumu şöyledir:

Yıllar	A. B. D.	G. Afrika	Türkiye	Toplam
1980	3950	6700	5875	16525 ton
1981	3740	7300	6085	17125 "
1982	4535	8100	5620	18255 "
1983	4800	7800	4580	17180 "
1984	3855	7500	4000	15355 "

Tiftik önemli ihraç ürünlerimizden biridir. Çoğunlukla İngiltere ve Rusya'ya satılmaktadır. Az miktarlarda Fransa ve Almanya'ya da ihraç edilmektedir. Son yıllara kadar ham olarak ihraç edilen tiftiklerimiz, Çankırı ve Sincanlı tops fabrikalarının faaliyete geçmesi ile tops olarak ihraç edilmiştir.

Her yıl 1000 ton civarında tiftik iç tüketimde kullanılmakta veya stokta bekletilmektedir. Son 5 yıllık ham tiftik tops ihracat miktarları ve sağlanan döviz şöyle olmuştur.

Ham Tiftik ihracatı		
Yıllar	Miktar (kg)	Gelir (Dolar)
1980	1 361 709	7 970 313
1981	3 689 890	18 030 146
1982	4 254 112	18 000 073
1983	4 345 722	18 415 362
1984*	2 261 129	19 342 924
Tiftik Tops ihracatı		
1982	575 000	5 141 616
1983	665 000	6 260 580
1984*	464 000	6 046 512

* Rakamlar kesinleşmemiştir.

IV- Öneriler

1- Ankara keçilerimizde fert başına verimin artırılabilmesi ve kalitenin yükseltilmesi yönünde yapılacak ıslah çalışmalarından önce, bu keçilerin mevcudunun artırılması veya azalmasının durdurulması yönünde tedbirlerin alınması,

2- Tiftik verimini artırmak ve tiftik kalitesini düzeltmek için, yetiştiricilerimizin ihtiyacı olan üstün vasıflı damızlık tiftik teke üretiminin ve bunların yetiştiricilere kolayca intikalinin sağlanması,

3- Yetiştiricileri Ankara keçilerini kıl keçilerle melezlemeye sevkeden ekonomik sorunların çözülmesi yönünde tedbirlerin alınması,

4- Ankara keçilerinde gebelik ve doğum oranları ile oğlaklarda yaşama gücünü yükseltecek metodları geliştirici araştırmaların yapılması ve uygulamaya aktarılması,

5- Kırkımdan doğan tiftik zayıflarının önlenmesi için yeni kırkım tekniklerinin geliştirilmesi, kırsal alanda kolayca çalışabilecek kırkım makinalarının yetiştiricilerin kullanımına sunulması,

6- Ankara keçisi yetiştiricilerinin bütün sorunlarını tek elden çözümlenmesine olanak sağlayacak yönde, bunların bir organizasyon altında toplanmalarının sağlanması,

7- Yetiştirme ve tiftiğin tefrik ve tasnifi bilgi isteyen bir faaliyettir. Yetiştirici ve çobanların eğitilmesi, yeni teknik bilgilerin aktarılması için: Bölgesel seminerlerin düzenlenmesi, sergiler açılması, konu ile ilgili yayınların hazırlanarak dağıtılması gibi faaliyetlerin etkin bir biçimde yürütülmesi,

8- Yetiştiricilerin ucuz kredi edinmelerinin sağlanması, istikrarlı bir fiyat politikasının uygulanması,

9- Turistik tiftik halı ve battaniye gibi mamul maddeler imalatının geliştirilmesi üzerinde çalışmaların yoğunlaştırılması,

10- Tiftik üreten kırsal bölgelerde, el tezgahlarında tiftik soft kumaşlar imalatının yeni tekniklere uygun biçimde köy el sanatları olarak yaygınlaştırılması imkanlarının araştırılması gerekmektedir.

LİTERATÜR

1. DAVASLIGİL, Ş. (1966): Türkiye Tiftiklerinin Kıymetlendirilmesi TBTA, MAG: 55, Ankara.
2. DEVLET İSTATİSTİK ENST. (1983): Tarımsal Yapı ve Üretim.
3. DEVLET İSTATİSTİK ENST. (1983): Dış Ticaret Yılıhğı.
4. KAPTAN, K. (1968): Dünya Tiftik Ticareti. Ticaret ve Sanayi Odaları Birliğı Semineri. Tebliğ, Ankara.
5. ÖZTÜRK, K. (1985): Türkiye Yapağı ve Tiftik Sorunlarının Etüdü ve Tiftikten Daha Çok Yararlanma. Rapor (Basılmamıştır).
6. MÜFTÜOĞLU, Ş., ÖZNACAR, K. (1972): Ankara Keçisi Yetiştiriciliğı ve Tiftik L. Z. A. Enst. Yayın No: 29, Ankara.
7. ÖRKİZ, M., SİNCER, N. (1982): Ankara Keçilerinde Tiftik Atımını Etkileyen Faktörler Üzerinde Araştırmalar. L. Z. A. Enst. Derg. C: XXII, S: 1 -4.
8. ÖRKİZ, M. (1980): Ankara Keçisi Yetiştirme ve Tiftik Pazarlaması. L. Z. A. Enst. Yayın No: 62, Ankara.
9. MÜFTÜOĞLU, Ş., ÖRKİZ, M. (1982): Halk Elinde Yetiştirilen Ankara Keçilerinde Tiftik Verimi ve Önemli Tiftik Özellikleri. L. Z. A. Enst. Derg. C: XII, S: 1 -4.
10. UTKANLAR, N., İMERYÜZ, F., ÖRKİZ, M. ve KARA, H. (1951): Türk Tiftiklerinde Kemp ve Medullalı Elyaf Nisbetleri, Bunların Önemli Yetiştirme Bölgelerindeki Durumları Üzerinde Mukayeseli Araştırma. L. Z. A. E. Derg. C: I, S: 9.
11. YASANKUL, M. (1968): Tiftik Keçisi Yetiştiriciliğı, Tiftik Üretimi ve Produktivitesini Etkileyen Faktörler. Ticaret ve Sanayi Odaları Birliğı Semineri, Tebliğ, Ankara.